

do tada. Otvaranjem lječilišta širem društvenom krugu, ono postaje još značajnije za razvoj Rovinja i Istre.

U osmom poglavlju kataloga autorice su sabrale relevantne izvore za povijest lječilišta, postav izložbe i izradu kataloga. Istaknuto je kako je realizacija izložbe i kataloga uvelike potpomognuta mnoštvom očuvanih pisanih, tiskanih i fotografskih izvora i razglednica koje se čuvaju u raznim institucijama u Hrvatskoj, Italiji i Austriji, kao što su Povijesni i pomorski muzej Istre u Puli, Zavičajni muzej grada Rovinja, Sveučilišna knjižnica u Puli, Austrijska nacionalna knjižnica u Beču, Gradski i pokrajinski arhiv u Beču, Muzej i knjižnica grada Beča, Državni arhivi u Pazinu i Trstu te pismohrana Ortopedske bolnice „Prim. dr. Martin Horvat“, kako lječilište danas nosi ime.

Posljednje je poglavlje rekonstrukcija Giovannija Paolettija kojom je prikazan pregled ukupnih troškova izgradnje i održavanja lječilišta. Troškovi su, usporedbe radi, izraženi u kunama i eurima.

Objavljivanjem kataloga te postavom izložbe *Špicije / L'Uspeisio. Spomeni na Morsko lječilište u Rovinju / Ricordanze dell'Ospizio Marino a Rovigno 1888 – 1947* autorice su korištenjem mnoštva očuvanih godišnjih izvještaja, statuta, spomenica i izvještaja o radu te fotografija, razglednica i brojnih korištenih predmeta uspješno obradile temu poznatoga rovinjskog lječilišta koje, iako je danas samo jedno u nizu brojnih lječilišnih ustanova, i dalje priča svoju priču.

Maja Zidarić

Znanstveni skup *Dijalozi s baštinom 2014.: Slika spomenika i princip promjene*, Rijeka, 29. travnja 2014.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci i ove je godine bio domaćin jednodnevna znanstvenog skupa *Dijalozi s baštinom*, koji je u povodu Svjetskoga dana baštine održan već četvrti put, s ciljem promicanja važnosti konzervatorsko-restauratorske struke u očuvanju i obnovi materijalne kulturne baštine te okupljanja i razmjene iskustava vodećih domaćih znanstvenika s toga područja. Skup su organizirali Katedra za istraživanje i zaštitu kulturne baštine Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveu-

čilišta u Rijeci i nacionalni odbor ICOMOS-a (Međunarodnoga vijeća za spomenike i spomeničke cjeline, stručne udruge koja se bavi očuvanjem, zaštitom i promicanjem kulturne baštine), a financijski su ga potpomogli Grad Rijeka i Primorsko-goranska županija.

Nakon pozdravnih riječi prodekana za znanost Vladimira Taškića i pročelnice Odsjeka za povijest umjetnosti Nataše Šegota Lah, uslijedio je niz zanimljivih izlaganja vezanih za temu „Slika spomenika i princip promjene“, što je bio zajednički okvir ovogodišnjih *Dijaloga*.

Prvu od četiri sesije otvorio je Marko Špičić s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, koji je dao kratak povijesni pregled teorijskih pristupa u obnovi spomenika i s njima povezanih različitih odnosa prema pojmu promjena. Objasnio je da je aktivno promicanje krilatice „konzervirati, a ne restaurirati“, usvojene kao osnovni princip srednjoeuropske teorije konzerviranja krajem 19. stoljeća, prvi put dovedeno u pitanje nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu. Tada se ideja promjene u jugoslavenskoj konzervatorskoj etici nužno povezala s društvenim prevratom sustava vrijednosti i simboličkim značenjem arhitektonskih spomenika prethodnih sustava. Aktualne promjene u očuvanju hrvatskih spomenika i zaštićene kulturne baštine usporedio je s nekim europskim primjerima te istaknuo kako su posljedice nebrige, devastacije i bespravne gradnje katkad tolike da se s pravom promišlja o skidanju statusa zaštite s pojedinih cjelina, poput Primoštena i sličnih primorskih mjesta.

Đeni Gobić Bravar iz Arheološkoga muzeja Istre skrenula je pažnju na probleme zaštite, prezentacije i revalorizacije Maloga rimskog kazališta u Puli. U kraćem uvodnom dijelu osvrnula se na dosadašnje arheološke i konzervatorske zahvate, uz prikaz trenutnoga stanja i funkcija toga lokaliteta. Ukazala je na potrebu za pronalaženjem zadovoljavajućega rješenja kojime bi se, uz poštivanje norme o minimalnoj intervenciji na spomeniku, istovremeno zadržala izvorna namjena antičkoga objekta i zaštitili njegovi očuvani dijelovi, ali tako da ih se agresivnim konstrukcijama ne zakloni pogledu. U tom je smislu predstavila nekoliko idejnih rješenja rekonstrukcije nedostajućih i konzerviranja postojećih dijelova gledališta. Kao najprihvatljiviji, iako ne i idealan, izdvojila je onaj Zadruga Praksa, prema kojemu bi se djelomično rekonstruirao obris tribina, s time da se novi segmenti ne naslanjaju na matičnu stijenu te da u nju uklesana antička sjedišta ostanu vidljiva kroz pojedine dijelove nove konstrukcije.

U izlaganju naslovljenom „Slučaj kulturnog dobra »Z-2699«“ Željko Bistrović iz Konzervatorskoga odjela u Rijeci i Marijan Bradanović s Filozofskoga fakulteta u Rijeci prikazali su nesretnu sudbinu naselja Baška na otoku Krku, koje unatoč statusu registrirane kulturno-povijesne cjeline, opetovanom donošenju rješenja, kao i stalnim naporima konzervatora na njezinoj zaštiti, doživljava proces degradacije spomenika i promjene vizure povijesnoga dijela naselja. Autori su se zapitali u kojoj su mjeri bespravne gradnje i neadekvatne adaptacije devastirale ono što je još prije više od četrdeset godina struka prepoznala i zaštitila kao dio kulturne baštine, koliko su realna bila konzervatorska očekivanja i ima li smisla ustrajati na režimima zaštite u uvjetima sustavnoga ignoriranja donesenih propisa.

Nakon rasprave uslijedila je druga sesija koju je otvorio Ivan Matejčić s riječke Akademije primijenjenih umjetnosti prikazom „Crkva s ožiljcima“, u kojem je opisao tijek istraživanja i povijesnih preobrazbi crkve sv. Stjepana u Peroju, čija je restauracija dovršena prošloga ljeta. Naglasio je da se radi o jednom od rijetkih sačuvanih primjera adaptacije ranosrednjovjekovnoga sakralnog prostora u štalu sa sjenikom. Zbog toga se pri odabiru metoda konzervacije i prezentacije pojedinih faza nije pomišljalo na obnovu ili rekonstrukciju povijesnih oblika, već je kao najautentičniji sloj prepoznat upravo onaj u kojem je građevina zatečena krajem 20. stoljeća. Matejčić je objasnio da je takav nekonvencionalan pristup dijelom proizišao i iz planova o revitalizaciji objekta, koji nije zamišljan kao galerija ili suvenirnica, već kao mjesto terenske nastave, namijenjeno prvenstveno studentima i znanstvenicima koji na „ožiljcima“ ove crkve mogu pratiti arhitektonske faze objekta, ali i sociološke transformacije društva u kojemu je egzistirao. Iako potpuno u skladu s osnovnom idejom struke „konzervirati, a ne restaurirati“, provedeni su se radovi pokazali složenijima nego što se očekivalo jer se željelo osigurati pristup i gornjim dijelovima objekta čiji je statički integritet ugrožen, a da se pritom strogo poštuje načelo reverzibilnosti zahvata. Kao značajan prinos u realizaciji projekta autor je istaknuo i susretljivost vlasnika (Grada Vodnjana) u provedbi planova i senzibilizaciji javnosti za ovakav pristup obnovi, što je hvalevrijedan pozitivan „primjer dijaloga i suradnje struke i lokalne zajednice.

„Preobrazba oslikanih pročelja: restauriranje starog ili kreiranje novog?“ izlaganje je kojime je Krasanka Majer Jurišić iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda ukazala na aktualne probleme pri izvedbi restauratorskih

zahvata obnove povijesnih žbuka s oslicima na profanim građevinama kontinentalne Hrvatske. Potrebu za preispitivanjem metoda istraživanja i konzerviranja takvih oslika u suvremenoj Hrvatskoj objasnila je na primjeru obnove pročelja palasa Velikoga tabora, kod kojega je na prvi pogled vidljiva razlika između izvornih i restauriranih dijelova, pa se zapitala u kojoj je mjeri to novo pročelje uistinu slika staroga i je li sa stručnoga stajališta izvedena obnova uopće bila svrsishodna.

U raspravi koja je uslijedila otvoreno je pitanje opravdanosti „restauracija“ suvremenim materijalima i tehnikama koje za posljedicu često imaju nepovratno uništenje duha spomenika ili višestruko skuplje i zahtjevnije postupke vraćanja njegova izvornoga izgleda. Na tom je tragu bilo i izlaganje Višnje Bralić iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda „Slika spomenika: vrijeme, ukus i preobrazbe“, u kojemu je propitivala odnos percipirane vrijednosti spomenika i poštivanja konzervatorsko-restauratorskih načela. Kroz nekoliko primjera obnovljenih slika i polikromiranih skulptura analizirala je slučajeve u kojima je potreba za cjelovitošću i reprezentativnošću djela bila odlučujuća u odabiru restauratorskih postupaka, kao i one kod kojih se težilo očuvanju autentičnosti i/ili povijesne slojevitosti umjetnine.

Oštru kritiku današnjega alarmantnoga stanja u službi zaštite spomenika u Hrvatskoj uputio je Predrag Marković s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. U izlaganju „Obnova i zaštita katedrale sv. Jakova u Šibeniku – jučer, danas, sutra“ prikazao je povijest konzervatorsko-restauratorskih zahvata na tom objektu istaknuvši kako su oni provedeni u posljednjih dvadesetak godina u potpunoj suprotnosti sa zacrtanim temeljnim vrijednostima struke. Kao prilog tvrdnji iznio je primjer nedavne zamjene originalnih kipova apostola na zapadnom portalu katedrale kopijama, čime je postignut rezultat usporediv s „restauratorskim“ zahvatom Španjolke Cecilije Giménez koja je, iako u najboljoj namjeri, upropastila stogodišnju fresku s likom Krista. U zaključku je Marković opisao potrebe i mogućnosti zaštite ovoga spomenika pod patronatom UNESCO-a i predložio moguća rješenja nekih od uočenih problema.

Posljednju, četvrtu sesiju ovogodišnjih *Dijaloga s baštinom* otvorile su Branka Križanić i Tatjana Horvatić iz Konzervatorskoga odjela u Karlovcu izlaganjem o tragičnoj sudbini tvorničkoga kompleksa za proizvodnju potkivačkih čavala i udica Mustad u Karlovcu, kojime su ukazale na probleme konzervatorske prakse u revitalizaciji objekata industrijske baštine

u privatnom vlasništvu. Sklop je zbog očuvane arhitekture, ali i strojeva s osamdeset godina neprekinute proizvodnje, što je proglašeno kulturološkim fenomenom svjetskih razmjera, valoriziran kao kulturno dobro od izuzetnoga značaja. Upisom je u Registar 1998. postrojenje stavljeno pod zaštitu Ministarstva kulture, no njegova se devastacija sustavno provodi posljednjih desetak godina. U tom su se kontekstu autorice zapitale koliki je uopće utjecaj konzervatorske struke u očuvanju kulturnoga dobra u odnosu na interese pojedinaca u čijem se vlasništvu ono nalazi i osiguravaju li postojeći zakonski okviri odgovarajuću aktivnu politiku zaštite nacionalne baštine.

„Osobitosti zaštite i obnove graditeljskog naslijeđa moderne“ na primjeru sklopa stambenih zgrada arhitekta Ivana Vitića u Laginjinoj ulici u Zagrebu izložio je Alan Braun s Arhitektonskoga fakulteta u Zagrebu. Zbog izostanka sustavnoga istraživanja i vrednovanja, relativno skromnih iskustava u obnovi i složenih vlasničkih struktura, građevine moderne često su izložene neprimjerenim zahvatima i adaptacijama, kojima se bitno narušava izvorno oblikovanje i osnovna autorska ideja samoga djela. Braun je naglasio i to da je došlo vrijeme da se unutar struke počne ozbiljnije promišljati o zaštiti arhitekture nastale do šezdesetih godina prošloga stoljeća.

U okviru programa skupa predstavljena su i nova izdanja časopisa koji se bave temama zaštite spomeničke baštine: 35. broj *Godišnjaka zaštite spomenika Hrvatske* i 4. izdanje *Portala*, godišnjaka Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Nakon završne rasprave i zatvaranja skupa sudionici i gosti posjetili su nedavno uređen Arheološki park Tarsatički principij u središtu Rijeke uz stručno vodstvo arheologa Josipa Višnjica iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Velik dio izlagača ovogodišnjega skupa ukazao je na negativne trendove u zaštiti i očuvanju kulturnoga blaga Hrvatske. U raspravama su iznesene oštre kritike na račun Ministarstva kulture koje izostankom primjerenih reakcija prešutno daje legitimitet degradirajućim zahvatima na baštini, a kao jedan od gorućih problema konzervatorske struke u zemlji istaknuto je nepostojanje jedinstvene zajedničke metodologije postupanja kojom bi se ujednačile različite prakse i pristupi u obnovi spomenika. Izražena je i potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem konzervatora i restauratora, čime bi se omogućila razmjena znanja i iskustava, upoznavanje sa suvremenim inozemnim metodama te kvalitetniji rad stručnjaka na terenu. Zaključeno je da se trenutni odnos javnosti prema baštini može promijeniti

samo aktivnim dijalogom, počevši od onoga unutar struke, a potom s institucijama i pojedincima. U tom su smislu *Dijalozi s baštinom 2014.* u potpunosti ispunili svoj dio „misije“, a velik broj sudionika i posjetitelja najbolje je svjedočanstvo o afirmaciji i rastućem značaju ovoga skupa.

Nikolina Belošević

Znanstveni skup *Etnološke i folklorističke znanosti u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću*, Rijeka, 11. i 12. listopada 2013.

U riječkoj Gradskoj vijećnici 11. i 12. listopada 2013. održan je međunarodni znanstveni skup *Etnološke i folklorističke znanosti u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću*. Skup je okupio 30 stručnjaka iz etnologije, kulturne antropologije, sociologije, folkloristike, etnomuzikologije, povijesti, dijalektologije, socijalne lingvistike i drugih humanističkih i društvenih disciplina iz Hrvatske i Slovenije. Organizatori skupa bili su Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli i Odsjek za etnologiju Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Zagrebu, a organizacijski odbor činili su Ivan Cifrić, Petar Strčić, Sanja Holjevac, Jakša Primorac i Tanja Perić Polonijo.

Nakon svečanoga otvorenja i pozdravnih riječi akademik Ivan Cifrić održao je uvodno izlaganje pod naslovom „Etnološke znanosti u socijalno-povijesnom kontekstu“ u kojemu je istaknuo da govor o etnološkim znanostima nije govor o povijesti, o prošlosti, nego je povijesni govor o suvremenosti. Suvremene procese kulturne entropije i homogenizacije kultura vidi kao značajnu znanstvenu verifikaciju povijesnih procesa kulturnih promjena. Cifrić je govorio i o prirodnoj i kulturnoj baštini, o nekim aspektima kao što su baština i tradicija, baština i identitet, baština i suverenitet, baština i susjedne zemlje.

Skup je bio podijeljen u sedam sesija. Prvu sesiju „Etnološka istraživanja Istre u 19. i 20. stoljeću“ otvorila je Ivona Orlić izlaganjem „Etnološka istraživanja na području Istre u prvoj polovici 20. stoljeća (analiza rada Ranierija Marija Cossara)“. Autorica je istaknula kako je cilj rada prikazati i sistematizirati etnografski, folkloristički i etnološki rad Ranierija Marija Cossara (Gorica, 1884. – Trst, 1963.), koji je vezan prvenstveno uz hrvatski